

УДК 637.5

Бергер А.Д.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри маркетингу,
Національний університет харчових технологій

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ М'ЯСОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

У статті досліджуються сучасний стан та перспективи розвитку м'ясопереробної галузі України. Виявлено такі негативні тенденції у розвитку тваринництва як сировинної бази м'ясопереробної галузі за період 1990–2015 років: зниження обсягів виробництва яловичини, зміни у структурі обсягів виробництва м'яса за видами, збитковість вирощування великої рогатої худоби, птиці; скорочення державної підтримки розвитку тваринництва. Ці тенденції відобразилися на сучасному стані м'ясопереробної галузі за період 1990–2015 років: незабезпеченість вітчизняною якісною сировиною у достатній кількості; зниження обсягів виробництва м'яса, ковбасних виробів, м'ясних консервів; фактичне відставання споживання м'яса на одну особу в рік від раціональної норми споживання МОЗ; суттєве підвищення цін на м'ясо та м'ясні продукти тощо.

Ключові слова: м'ясопереробна галузь, тваринництво, розвиток, сучасний стан, тенденції, м'ясо і м'ясна продукція.

СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ МЯСОПЕРЕРАБАТЫВАЮЩЕЙ ОТРАСЛИ УКРАИНЫ

Бергер А.Д.

В статье исследуются современное состояние и перспективы развития мясоперерабатывающей отрасли Украины. Выявлены следующие негативные тенденции в развитии животноводства как сырьевой базы мясоперерабатывающей отрасли за период 1990–2015 годов: снижение объемов производства говядины, изменения в структуре объемов производства мяса по видам, убыточность выращивания крупного рогатого скота, птицы; сокращение государственной поддержки развития животноводства. Эти тенденции отразились на современном состоянии мясоперерабатывающей отрасли за период 1990–2015 годов: необеспеченность отечественным качественным сырьем в достаточном количестве; снижение объемов производства мяса, колбасных изделий, мясных консервов; фактическое отставание потребления мяса на душу населения в год от рациональной нормы потребления МОЗ; существенное повышение цен на мясо и мясные продукты и др.

Ключевые слова: мясоперерабатывающая отрасль, животноводство, развитие, современное состояние, тенденции, мясо и мясная продукция.

CURRENT TRENDS IN UKRAINE MEAT INDUSTRY

Berger A.

The article examines the current state and prospects of development of meat industry. Revealed the following negative trends in livestock a source of raw materials meat processing industry for the period 1990–2015 years: the decline in beef production, changes in the structure of meat production by species,

growing loss of cattle, poultry; reduction of government support livestock development. These trends are reflected in the present state of meat processing industry for the period 1990–2015 years: no domestic supply of quality raw materials in sufficient quantity; reduced production of meat, sausages, canned meat; actual backlog meat consumption per person per year on rational consumption norms of Ministry of Health; a significant increase in prices for meat and meat products and soon.

Keywords: meat industry, animal husbandry, development, current status, trends, meat and meat products.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс України є стратегічною галуззю економіки, від якої залежить добробут українського народу, тому його прискорений розвиток сприяє подоланню кризових явищ і забезпеченню сталого економічного зростання країни. У сучасних умовах постає проблема забезпечення агропромисловим комплексом продовольчої безпеки країни та активізації зовнішньої торгівлі.

М'ясопереробна галузь залишається для України пріоритетною і стратегічною. Посилення процесів глобалізації та інтеграція України до світової спільноти висувають нові вимоги до розвитку м'ясопереробної галузі: відповідність міжнародним стандартам якості, екологічності та безпеки; перехід на інноваційну модель розвитку галузі та активне впровадження сучасних ресурсозберігаючих технологій виробництва на основі комплексного використання сировини тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сучасного стану м'ясопереробної галузі присвячені праці О.І. Драган [1], В.І. Ємцева [2], П.О. Заремби [3], С.В. Коляденка [4], Е.А. Науменко [5], М.В. Руденка [6], І.О. Седікової [7], І.В. Федулової [9], В.О. Янкового [8] та інших вітчизняних учених-економістів. У проведених дослідженнях аналізувалися різні аспекти становлення розвитку м'ясопереробної галузі, пропонувалися теоретичні і практичні рекомендації щодо забезпечення підвищення ефективності її функціонування. Однак розвиток м'ясопереробної галузі вимагає постійного моніторингу невіршених проблем з урахуванням політичних, фінансових, інноваційних та інших аспектів, які недостатньо висвітлені в наукових працях.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження та узагальнення аспектів сучасного стану та перспектив розвитку м'ясопереробної галузі. Досягнення вказаної мети передбачає вирішення такого завдання, як аналіз тенденцій у розвитку м'ясопереробної галузі за період 1990–2015 років.

Виклад основного матеріалу дослідження. М'ясопереробна галузь належить до однієї з головних в структурі харчової переробної промисловості і має вагомe значення для забезпечення продовольчої безпеки країни. Так, зокрема, в Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року та у Постанові Кабінету Міністрів України «Стратегія розвитку аграрного сектору на період до 2020 року» від 17 листопада 2013 року передбачається 80-відсоткове забезпечення споживання м'яса за рахунок внутрішнього виробництва.

Постанова Кабінету Міністрів базується на розрахунках Інституту аграрної економіки, які передбачають що обсяги виробництва м'яса (в забійній вазі) в Україні у 2015 році мають бути доведені до 3 127 тис. т, у 2020 році – 4 302 тис. т, у 2030 році – 5 056 тис. т [10].

На сучасному етапі основною проблемою стратегічного розвитку м'ясопереробної галузі є дефіцит вітчизняної сировини через кризовий стан тваринництва. Негативні зміни у виробництві основних видів тваринницької продукції є наслідком системних перетворень суспільно-економічних відносин в агропромисловому комплексі, коли були зруйновані великі та спеціалізовані господарства з вирощування та відгодівлі худоби, свиней. За період 1990–2015 років виробництво продукції тваринництва у всіх категоріях сільськогосподарських підприємств зменшилося до 53,3% порівняно з 1990 роком: у сільськогосподарських підприємствах – до 47,2%; у господарствах населення – до 68,2%, дані наведені в табл. 1.

**Таблиця 1. Виробництво продукції тваринництва за категоріями господарств
(у забійній вазі), тис. тонн***

Господарства	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Усіма категоріями господарств, тис. т	4 358	2 294	1 663	1 597	2 059	2 322,6
у % до 1990 року;	100	52,6	38,2	36,7	47,3	53,3
у % до попереднього періоду	–	52,6	72,50	96,0	128,9	112,8
– сільськогосподарські підприємства, тис. т	3 099	1 100	438	588	1 134,4	1 463,4
у % до 1990 року;	100	35,5	14,1	19,0	36,6	47,2
у % до попереднього періоду	–	35,5	39,8	134,3	192,9	129,0
– господарства населення, тис. т	1 259	1 194	1 225	1 009	924,6	859,2
у % до 1990 року;	100	94,8	97,3	80,2	73,4	68,2
у % до попереднього періоду	–	94,8	102,6	82,4	91,6	92,9

* розраховано за даними Держкомстату України [11]

Водночас з 2005 року відбувається збільшення виробництва продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами а саме на 34,3% у 2005 році, на 92,9% у 2010 році, на 29% у 2015 році.

Зміни позначилися на структурі господарств за категоріями, які займаються виробництвом продукції тваринництва. Так, у структурі господарств частка сільськогосподарських підприємств порівняно з 1990 роком зменшилася, а саме у 1995 році – на 23,2%, у 2000 році – на 44,8%; у 2005 році – на 34,3%, у 2010 році – на 16%, у 2015 році – на 8,5%, за рахунок збільшення частки господарств населення.

Динаміка розвитку тваринницької галузі за 25 років свідчить про глибоку кризу: поступове скорочення обсягів поголів'я великої рогатої худоби у 1995 році – на 5 570,5 тис. голів (22,1%), у 2000 році – на 14 568,3 тис. голів (57,8%), у 2005 році – на 18 291,9 тис. голів (72,6%), у 2010 році – на 20 368,1 тис. голів (80,8%), у 2015 році – на 21 310,8 тис. голів (84,6%); свиней у 1995 році – на 6 001,2 тис. голів (30,1%), у 2000 році – на 9 873,8 тис. голів (49,5%), у 2005 році – на 13 480,6 тис. голів (67,6%), у 2010 році – на 12 370,1 тис. голів (62%), у 2015 році – на 12 596 тис. голів (63,1%); нарощування обсягів вирощування птиці з 2015 року до 90,3% порівняно з 1990 роком, дані наведені в табл. 2.

Таблиця 2. Стан тваринництва за 1990–2016 роки*

Рік	Поголів'я худоби та птиці станом на 1 січня року, тис. голів							
	Велика рогата худоба	Поточний рік / до 1990 року, %	Свині	Поточний рік / до 1990 року, %	Вівці і кози	Поточний рік / до 1990 року, %	Птиця, млн. голів	Поточний рік / до 1990 року, %
1990	25 194,8	100,0	19 946,7	100	9 003,1	100,0	255,1	100
1995	19 624,3	77,9	13 945,5	69,9	5 574,5	61,9	164,9	64,6
2000	10 626,5	42,2	10 072,9	50,5	1 884,7	20,9	126,1	49,4
2005	6 902,9	27,4	6 466,1	32,4	1 754,5	19,5	152,8	59,9
2010	4 826,7	19,2	7 576,6	38,0	1 832,5	20,4	191,4	75,0
2014	4 534,0	18,0	7 922,2	39,7	1 735,2	19,3	230,3	90,3
2015	3 884	15,4	7 350,7	36,9	1 371,1	15,2	213,3	83,6
2016	3 750,3	14,9	7 079	35,5	1 325,3	14,7	204,0	80,0

* розраховано за даними Держкомстату України [11]

Скорочення на 1 січня 2016 року порівняно з 1990 роком поголів'я великої рогатої худоби до 3 750,3 тисяч голів (або на 85,1%) та свиней до 7 079 тисяч голів (або на 64,5%) відобразилося на суттєвому зниженні обсягів м'яса у забійній вазі до 2 322,6 тис. т (або на 46,7%), дані наведені в табл. 3.

Таблиця 3. Обсяги м'яса у забійній вазі за 1990–2015 роки*

Рік	Обсяги м'яса (у забійній вазі), тис. тонн	Поточний рік до 1990 року, %	Поточний рік до попереднього року, %
1990	4 357,8	100	100
1995	2 293,7	52,6	85,7
2000	1 662,8	38,2	98,1
2005	1 597,0	36,7	99,8
2010	2 059,0	47,3	107,4
2015	2 322,6	53,3	98,5

* розраховано за даними Держкомстату України [11; 12]

З 2009 року відзначається поступове збільшення обсягів виробництва м'яса (у забійній вазі) до попереднього періоду: у 2010 році – на 7,39%; у 2011 році – на 4,12%; у 2012 році – на 3,07%; у 2013 році – на 8,14%, у 2014 році – на 14,6%. Водночас у 2015 році має місце зниження обсягів виробництва м'яса, а саме на 37 тис. тонн, або на 1,6% [11; 12]. Скорочення обсягів виробництва яловичини та свинини змінили структуру виробництва м'яса за видами на користь м'яса птиці, дані наведені в табл. 4.

Таблиця 4. Виробництво м'яса за видами (у забійній вазі) за 1990–2015 роки, тис. тонн*

Види м'яса	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Яловичина	1 996	1 185,9	754	562	427,7	383,2
у % до 1990 року	100	59,4	37,8	28,2	21,4	19,2
Свинина	1 576	806,9	676	494	631,2	759,5
у % до 1990 року	100	51,2	42,9	31,4	40,1	48,2
Баранина і козлятина	45,8	39,5	17	16	21	14,0
у % до 1990 року	100	86,3	37,1	34,9	45,9	30,6
М'ясо птиці	698,1	235,2	193	497	953,5	1 142,7
у % до 1990 року	100	33,7	27,7	71,2	в 1,4 рази	в 1,6 рази
М'ясо кролів	30,2	19,4	14	13	13,5	13,9
у % до 1990 року	100	64,2	46,4	43,1	44,7	46,0
Конина	11,7	6,8	9	15	12	9,9
у % до 1990 року	100	58,1	76,9	в 1,3 рази	102,6	84,6
Усього	4 357,8	2 293,7	1 663	1 597	2 059	2 322,6
у % до 1990 року	100	52,6	38,2	36,7	47,9	53,3

* розраховано за даними Держкомстату України [11; 12]

Негативні тенденції розвитку тваринництва за 1991–2015 роки порівняно з 1990 роком призвели: 1) до зниження обсягів виробництва яловичини (у забійній вазі): у 1995 році – на 40,6%, у 2000 році – на 62,2%, у 2005 році – на 71,8%, у 2010 році – на 78,6%, у 2015 році – на 80,8%; 2) до зниження обсягів виробництва свинини (у забійній вазі): у 1995 році на 48,8%, у 2000 році – на 57,1%; у 2005 році – на 68,6%, у 2010 році – на 59,9%, у 2015 році – на 51,8%; 3) до зниження

обсягів виробництва м'яса птиці (у забійній вазі): у 1995 році – на 66,3%, у 2000 році – на 72,3%, у 2005 році – на 28,8% та збільшення у 2010 році в 1,4 рази, у 2015 році – в 1,6 рази; 4) до зниження обсягів виробництва конини (у забійній вазі): у 1995 році – на 41,9%, у 2000 році – на 23,6%, та збільшення у 2005 році – в 1,3 рази, 2010 році – на 2,6%, у 2015 році відзначається зменшення на 15,4% через низький купівельний попит; 5) виробництво баранини та козлятини і м'яса кролів (у забійній вазі) залишається на рівні до 30%.

Зміни обсягів виробництва м'яса за видами (у забійній вазі) відобразилися на їх структурі (рис. 1).

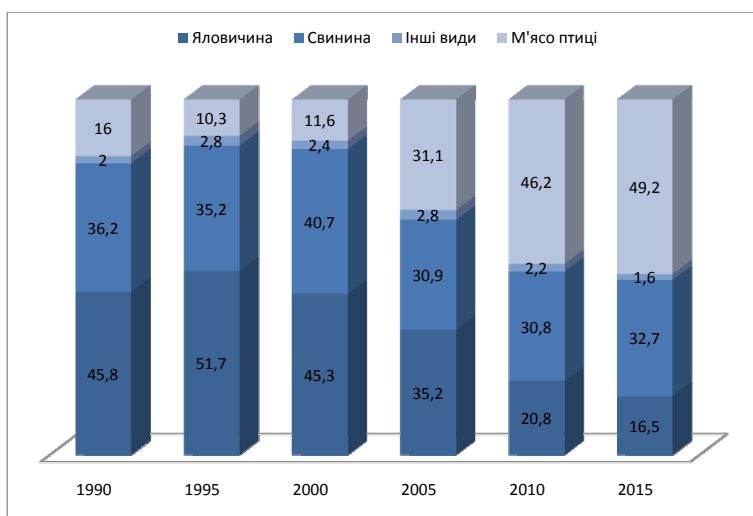

Рис. 1. Структура виробництва м'яса за видами (у забійній вазі), %

Згідно з Державною цільовою програмою розвитку українського села на 2015 рік передбачалися забезпечення поступового збільшення чисельності високопродуктивних молочних корів у сільськогосподарських підприємствах і фермерських господарствах та доведення його у 2015 році до 1,7–1,9 млн. голів шляхом власного відтворення і організації закупівлі ремонтних телиць за межами України. Зокрема, доведення у 2015 році виробництва м'яса до 5,1 млн. т, щоб забезпечити фізіологічну норму споживання м'яса та м'ясопродуктів на рівні 80 кг на одну особу в рік [10]. Як свідчать фактичні дані 2015 року, Державна цільова програма щодо виробництва м'яса залишається нереалізованою на 54,5%.

Наявний рівень державної підтримки розвитку АПК є недостатнім для забезпечення належного пільгового кредитування і оподаткування, надання дотацій, регулювання цін, дані наведені в табл. 5.

Дані табл. 5 свідчать про те, що державна підтримка розвитку тваринництва за період 2005–2014 років відбувалася переважно за рахунок збільшення дотацій на підставі податку на ПДВ. Згідно з Постановою про звіт про виконання Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» на державну підтримку галузі тваринництва планувалося виділити 250 млн. грн., фактично було виділено 40,585 млн. грн., або 16,2% [14]. Без державної підтримки вітчизняне тваринництво не зможе стати прибутковим та конкурентоспроможним. Існує потреба у державних бюджетних дотаціях та компенсаціях, пільгах, інвестиціях для сільськогосподарських підприємств щодо фінансування програм: 1) створення сучасних спеціалізованих ферм, тваринницьких комплексів з відгодівлі великої рогатої худоби та свиней, які дають змогу зни-

зити рівень забруднення, скоротити обсяги відходів виробництва й істотно знизити екологічне навантаження в районах розміщення; 2) формування системи виробництва кормів, спрямованої на повне забезпечення повноцінними кормами власного виробництва усього поголів'я м'ясного напрямку з урахуванням зарубіжного досвіду; 3) залучення інновацій в галузь тваринництва тощо.

Таблиця 5. Державна підтримка розвитку тваринництва на 2005–2014 роки, млн. грн.*

Показник	Роки									
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
За рахунок бюджетною догацій	311,1	331,2	810,8	1 060,7	196,6	204,5	269,5	101,1	437,0	241,7
У % до 2005 року	100	106,5	в 2,6 рази	в 3,4 рази	63,2	65,7	86,6	32,5	140,5	77,7
За рахунок податку на додану вартість	407,2	489,8	466,1	881,8	983,7	992,4	1 501,9	818,1	1 910,7	2 576,9
У % до 2005 року	100	120,3	114,5	в 2,1 рази	в 2,4 рази	в 2,4 рази	в 3,7 рази	в 2,0 рази	в 4,7 рази	в 6,3 рази
Всього	718,3	821,0	1 276,9	1 862,5	1180,3	1196,9	1 771,4	919,2	2 347,7	2 818,6
У % до 2005 року	100	114,3	178,0	в 2,6 рази	165,0	166,6	в 2,5 рази	127,9	в 3,3 рази	в 3,9 рази

* розраховано за даними Держкомстату України [12; 13]

Показники ефективності сільськогосподарського виробництва в сільськогосподарських підприємствах за 1990–2015 роки наведені в табл. 6.

Таблиця 6. Ефективність сільськогосподарського виробництва у сільськогосподарських підприємствах за 1990–2015 роки

Показник	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
Прибуток, збиток (–) від реалізації продукції сільськогосподарської продукції, млн. грн.	11 422,8	675,6	–121,4	1 253,2	12 750	87 667,3
у тому числі продукції тваринництва, млн. грн.	4 362,8	–477,1	–1 955,9	353	1 374,6	7 697,8
Рентабельність виробництва продукції тваринництва, %	22,2	–16,5	–33,8	5,0	7,8	22,6
Рентабельність виробництва основних видів продукції:						
– великої рогатої худоби на м'ясо;	20,6	–19,8	–42,3	–25	–35,9	–17,9
– свині на м'ясо;	20,7	–16,7	–44,3	14,9	–7,8	6,6
– вівці та кози на м'ясо;	2,3	–31,9	–46,4	–32,9	–29,5	–26,6
– птиці на м'ясо	17,0	–18,4	–33,2	24,9	–4,4	–6,1

Джерело: [11; 12]

Як свідчать фактичні дані, тваринницька продукція залишається збитковою, особливо критичним є вирощування великої рогатої худоби, яке має таку рентабельність: у 1995 році – (–16,7%), 2000 році – (–44,3%), 2005 році – 25%, 2010 році – (–35,9%), 2015 році – (–17,9%).

Низька або від'ємна рентабельність виробництва тваринницької продукції має такі причини: довготривалий період технологічного циклу виробництва тваринницької продукції; умови утримання; уповільнений обіг капіталу; відсутність належної кормової бази; збільшення матеріальних витрат на вирощування худоби.

Проблеми відродження вітчизняного тваринництва потребують комплексного вирішення як з боку держави, так і з боку сільськогосподарських та переробних підприємств шляхом формування вертикально-інтегрованих структур, що дають можливість залучити інвестиції; знизити витрати на виробництво тваринницької продукції; забезпечити високу якість виробництва і продукції відповідно до європейських стандартів; удосконалити цінову політику тощо.

За період 1990–2015 років обсяги виробництва м'ясної продукції зазнали значних змін, дані наведені у табл. 7.

Таблиця 7. Обсяги виробництва м'ясної продукції в Україні за 1990–2015 роки*

Номенклатура продукції	Роки					
	1990	1995	2000	2005	2010	2015
М'ясо, включаючи субпродукти I категорії, тис. тонн	2 763	957	400	625	1 066	1 238,1
У % до 1990 року	100	34,6	14,5	22,6	38,6	44,8
У % до 1995 року	x	100	41,8	65,3	111,5	129,4
У % до 2000 року	x	x	100	156,0	в 2,7 рази	в 3 рази
Ковбасні вироби, тис. тонн	900	277	175	309	283	236
У % до 1990 року	100	30,8	19,4	34,3	31,5	26,2
У % до 1995 року	x	100	63,2	111,5	102,2	85,4
У % до 2000 року	x	x	100	176,6	161,7	в 1,3 рази
М'ясні консерви, млн. умовних банок	247,0	159	68	26,4	10,0	16,7
У % до 1990 року	100	64,4	27,5	10,7	4,0	6,8
У % до 1995 року	x	100	42,8	16,6	6,3	10,5
У % до 2000 року	x	x	100	38,8	7,4	24,6

* розраховано за даними Держкомстату України [12]

Виробництво м'ясної продукції за 25 років порівняно з 1990 роком свідчить про максимальне зниження його обсягів у 2000 році, а саме про зниження обсягів м'яса, включаючи субпродукти I категорії, на 85,5%, ковбасних виробів – на 80,6%; м'ясних консервів – на 72,5%.

Порівняно з 2000 роком динаміка виробництва м'яса, включаючи субпродукти I категорії, та ковбасних виробів за період 2001–2015 років має тенденцію до зростання. Так, у 2015 році забезпечено рівень виробництва порівняно з 1990 роком: м'яса, включаючи субпродукти I категорії, – на 44,8%, ковбасних виробів – на 26,2%; м'ясних консервів – на 6,8%.

Виробництво м'ясних консервів має тенденцію до зниження: у 1995 році – на 35,6%, у 2000 році – на 72,5%, 2005 році – на 89,3%, у 2010 році – на 96%, у 2015 році – на 93,2%, що пов'язано із зниженням попиту на продукцію через високі ціни. Річне споживання м'яса в Україні на одну особу наведено у табл. 8.

Таблиця 8. Споживання м'яса в Україні (на одну особу за рік, в кг) за 1990–2015 роки*

Вид продукції	1990	1995	2000	2005	2010	2015
М'ясо і м'ясопродукти	84,0	44,5	33,8	39,1	52,0	50,9
У % до раціональної норми споживання МОЗ України на (80 кг/ос.)	105	55,6	42,3	48,9	65,0	63,6

* розраховано за даними Держкомстату України [15]

Фактичне відставання споживання м'яса на одну особу в рік від раціональної норми споживання МОЗ (80 кг) складає: у 1995 році – 44,4%, у 2000 році – 57,7%, у 2005 році – 51,1%, у

2010 році – 35%, у 2015 році – 36,4%. Це має негативні наслідки, а саме зниження річного забезпечення населення країни енергетично цінними продуктами харчування.

Недостатній обсяг м'яса та м'ясопродуктів за скорочення їх виробництва було перекрито імпортом м'яса та м'ясопродуктів. Так, порівняно з 2000 роком імпорт м'яса збільшився у 2005 році в 9 разів, максимальний обсяг спостерігався у 2008 році, а саме 550 тис. т; у 2010 році – 578 тис. т.

У 2015 році імпорт зменшився до рівня 1995 року – 158 тис. т. Свинина складає 59% всього імпорту м'яса. Баланс споживання і виробництва м'яса та м'ясопродуктів за 1995–2015 роки наведено у табл. 9.

Таблиця 9. Баланс споживання і виробництва м'яса та м'ясопродуктів за 1995–2015 роки

№ п/п	Показник (у тис. тонн)	1995	2000	2005	2010	2015
1.1	Виробництво	2 294	1 663	1 597	2 059	2 323
1.2	Зміна запасів на кінець року	11	-82	-11	-3	-1
1.3	Імпорт	184	38	325	378	158
	<i>Всього ресурсів</i>	<i>2 118</i>	<i>1 783</i>	<i>1 933</i>	<i>2 440</i>	<i>2 482</i>
2.1	Експорт	19	163	82	48	245
2.2	Витрати на нехарчові цілі	86	9	7	8	8
	Фонд споживання	2 002	1 611	1 844	2 384	2 179

Джерело: [15]

Експорт м'яса та м'ясопродуктів порівняно з 2000 роком знизився, а саме у 2005 році – на 49,7%, у 2010 році – на 70,6%, та збільшився, а саме у 2015 році в 1,5 рази за рахунок експорту курятини.

Середні оптово-відпускні ціни на м'ясо та м'ясопродукти України в 1995–2015 роках наведені у табл. 10.

Таблиця 10. Середні оптово-відпускні ціни на м'ясо та м'ясопродукти України у 1995–2015 роках, грн./кг*

№	Продукція	Роки				
		1995	2000	2005	2010	2015
1	М'ясо <i>У % до 1995 року</i>	1,89 <i>100</i>	4,82 <i>в 2,6 рази</i>	22,05 <i>в 11,7 рази</i>	32,20 <i>в 17 разів</i>	72,86 <i>в 38 рази</i>
2	Варена ковбаса (Лікарська в/г) <i>У % до 1995 року</i>	2,10 <i>100</i>	5,14 <i>в 2,5 рази</i>	7,80 <i>в 3,7 рази</i>	25,35 <i>в 12 разів</i>	78,55 <i>в 37 разів</i>
3	Пельмені <i>У % до 1995 року</i>	0,45 <i>100</i>	2,95 <i>в 6,6 рази</i>	12,45 <i>в 28 разів</i>	28,15 <i>в 63 рази</i>	54,08 <i>в 120 разів</i>
4	Яловичина тушкована в/г (банка № 12) <i>У % до 1995 року</i>	1,22 <i>100</i>	4,64 <i>в 3,8 рази</i>	8,95 <i>в 7,3 рази</i>	12,04 <i>в 9,9 рази</i>	32,55 <i>в 27 разів</i>

* розраховано за даними Держкомстату України [11; 12]

Спостерігалось таке зростання оптово-відпускних цін на м'ясо та м'ясопродукти за період 1995–2015 років: на м'ясо в 38 рази; на варену ковбасу Лікарську в/г в 37 разів; на м'ясні напівфабрикати (пельмені) в 120 разів; на консерви «Яловичина тушкована» в/г в 27 разів, що пов'язано із зростанням закупівельних цін на худобу, свиней, птицю, збільшенням цін на паливо-енергетичні ресурси, пакувальні матеріали та інші витрати на виробництво і реалізацію продукції.

Ковбасні вироби залишаються улюбленим вітчизняним продуктом, який масово споживають усі прошарки населення. Факторами, які впливають на споживання різних видів ковбасних виробів, є вік, стан здоров'я, звички в харчуванні та рівень доходів (рис. 2).

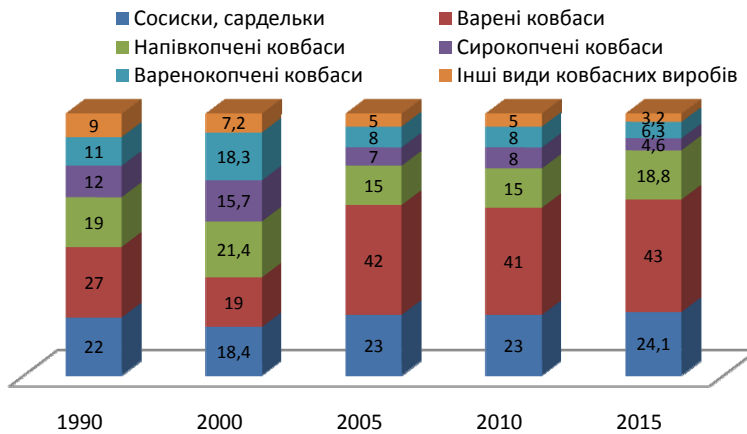

Рис. 2. Структура споживання ковбасних виробів, % [12]

Інновації у м'ясопереробній галузі пов'язані з використанням імпортних добавок (емульгаторів, барвників, ароматизаторів, стабілізаторів, фосфатів, консервантів тощо), що збільшують вихід готової продукції, покращують її зовнішній вигляд, скорочують тривалість виробничих процесів, в результаті чого відбувається зниження витрат на виробництво продукції. Найбільше застосовують функціональні добавки та інгредієнти під час виробництва варених ковбас, сосисок та копченостей згідно технічними умовами (ТУ) підприємств.

У зв'язку з нестабільною економічною ситуацією за останні 5 років суттєво зросли ціни на імпортні інгредієнти та добавки за рахунок зниження курсу гривні до світових валют (долар США, євро), але попит на них з боку великих підприємств залишається незмінним. Так, наприклад, активно використовуються під час виробництва м'ясної продукції (варених ковбас) харчові фосфати як вид харчової добавки, яка виконує декілька технологічних функцій, виступає у ролі регуляторів кислотності, антиоксидантів, вологоутримуючих агентів, що сприяє збільшенню виходу готової продукції та її здешевленню.

Висновки з проведеного дослідження. Проаналізувавши передумови розвитку м'ясопереробної галузі України, можна зробити висновок, що вона не орієнтується на вітчизняне тваринництво як основного постачальника якісної сировини. Відносини між сільськогосподарськими підприємствами і підприємствами, що є переробниками м'ясної сировини, характеризуються розбалансованістю як у забезпеченні сировини, так і у формуванні взаємовигідної ціни. Нині вітчизняне тваринництво не в змозі забезпечити м'ясопереробні підприємства власною якісною сировиною в достатній кількості. Саме тому вітчизняний ринок насичується за рахунок імпортного м'яса та м'ясної продукції, мають попит імпортні функціональні добавки та інші натуральні і штучні інгредієнти.

Приклад ефективно функціонуючих вертикально-інтегрованих компаній у м'ясопереробній галузі має скласти каркас сучасної української економіки і підвищити рівень її конкурентоспроможності. Досвід створення та функціонування вертикально-інтеграційних компаній або холдингів в АПК свідчить про такі переваги: дає змогу поліпшити координацію і регулювання діяльності організацій, що входять до складу холдингових структур; дає можливість посилити

конкурентні позиції і контроль над ринковою ситуацією, сприяючи тим самим підвищенню ефективності діяльності агрохолдингів.

Розвиток вертикально-інтегрованих структур, по-перше, підвищує конкурентоспроможність продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, по-друге, сприяє активному виробництву інноваційних продуктів, по-третє, дає змогу знижувати витрати по всьому технологічному ланцюжку за рахунок регульованої рентабельності в проміжних ланках, що підвищує ефективність виробництва кінцевої продукції. У рамках таких корпорацій з'являються реальні можливості для зниження витрат на виробництво та реалізацію продукції, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції.

Зазначених переваг у діяльності агропромислових формувань можливо досягти не тільки шляхом об'єднання аграрного та промислового виробництва, але й завдяки розвитку їх діяльності на інноваційній основі для забезпечення повного замкнутого циклу виробництва: від вирощування та відгодівлі худоби, свиней, виготовлення комбикормів до виробництва та реалізації м'ясної продукції. Також застосування високотехнологічного обладнання, створення власної репродуктивної стада з залученням кращих племінних ліній світу, подальший розвиток селекційної роботи, організація та впровадження замкнутого циклу виробництва дають можливість виробляти натуральні м'ясні продукти високої якості.

Особливість і переваги вертикально-інтегрованих компаній полягають в тому, що вся продукція має бути виготовлена із сертифікованої сировини, що поставляється з власного тваринницького комплексу. А на тваринницькому комплексі використовується продукція власного комбикормового заводу. Збут кінцевої продукції має здійснюватися компаніями самостійно через власну торговельну мережу та інші торгові мережі України. В результаті маємо вироблену м'ясну продукцію високої якості за конкурентними цінами на ринку.

1. Драган О.І. Передумови та проблеми розвитку підприємств м'ясної промисловості України / О.І. Драган // *Формування ринкових відносин*. – 2010. – № 6 (109). – С. 96–102.
2. Ємцев В.І. Особливості формування конкурентоспроможності підприємств м'ясної промисловості України / В.І. Ємцев // *Науковий вісник Ужгородського ун-ту*. – 2011. – С. 100–105.
3. Заремба П.А. Стратегия стабилизации и развития предприятий мясоперерабатывающей промышленности : [монография] / П.А. Заремба. – Донецк : НАН України, Ін-т економіки пром-ти, 2007. – 324 с.
4. Коляденко С.В. Організаційно-економічні засади виробництва тваринницької продукції в Україні / С.В. Коляденко. // *Сталий розвиток економіки*. – 2011. – № 6. – С. 6–10.
5. Наумова Е.А. Сучасний стан та перспективи розвитку ринку ковбасних виробів в Україні / Е.А. Наумова, А.І. Антонова // *Бізнес Інформ*. – 2011. – № 8. – С. 194–197.
6. Руденко М.В. Проблеми підприємств м'ясопереробної галузі України в період кризи / М.В. Руденко, О.С. Шаповал. // *Вісник КДУ ім. М. Остроградського*. – 2010. – Вип. 2 (61). – Ч. 1. – С. 147–149.
7. Седінкова І.О. Сучасний стан та система управління м'ясопродуктового комплексу / І.О. Седінкова, В.А. Бондар // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2015. – Вип. 15. – Ч. 3. – С. 109–113.
8. Янковий В.О. М'ясопереробна промисловість, стан і перспективи розвитку / В.О. Янковий // *Харчова наука і технологія*. – 2010. – № 11. – С. 90–95.
9. Fedulova I. Methodical approaches to the determination of intra productive prices on enterprises of meat processing industry / I. Fedulova, A. Dragan (A. Berger) // *Ukrainian Journal of Food Science*. – 2015. – Volume 3. – Issue 2. – P. 285–291.

10. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 року № 1158 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>

11. Тваринництво України : статистичний збірник за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

12. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

13. Офіційний сайт Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sfs.gov.ua/ms/f11>.

14. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.

15. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України : статистичний збірник за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

16. Офіційний сайт Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iae.org.ua>.

E-mail: alinaberger2016@gmail.com